

Həsən ZEYNALOV

(əvvəli ötən sayımızda)

Heydər Əliyevin Azərbaycana olan sevgisini gören Həsən Zeynalov uzun illərdir onu narahat edən məsələləri güclü iradəsi ilə həll edə biləcək bir liderin sağlam əqidəsinə bütün qəlbi ilə inandı. Zaman keçdikcə bu böyük liderin sayəsində Azərbaycan öz layiqli qiymətini aldı. Bakının öz dili, öz sakinləri, milli koloriti özünə qayıtdı. Bunun mahiyyətini Həsən Zeynalov belə izah edir: "Sonrakı mərhələlərdə Heydər Əliyev kadr məsələləri ilə bağlı çox sayda qərarlar verdi. Onlardan ən önəmlisi gənc mütəxəssislər haqqında verdiyi qərar idi. Tapşırıq verilməmişdi ki, ali məktəbləri əla qiymətlərlə bitirən, bacarıqlı, vətənpərvər gənclər Bakıda dövlət orqanlarında, böyük müəssisələrdə işlə təmin edilsinlər (əlbəttə, həmin göstəricilərə malik olan gənclərin əksəriyyəti rayonlardan gəlmiş azərbaycanlılar idi) və onlara növbədənkənar mənzil verilsin.

Heydər Əliyev 1978-ci ildə Azərbaycan SSR-in yeni konstitusiyası qəbul olunarkən orada Azərbaycan SSR-in dövlət dilinin Azərbaycan dili yazılmasına nail oldu. Bu isə milli kadrların yolunu açdı.

Gənclər haqqında yeni qərar

isə onların təhsil almaq üçün SSRİ-nin ən qabaqcıl ali məktəblərinə göndərilməsinin təmin edilməsi ilə bağlı idi. Həmin ildən başlayaraq gənclərimiz Azərbaycanın ali məktəblərində olmayan, amma çox vacib sayılan ixtisaslara yiyələnmək üçün Rusiya, Ukrayna və Baltıyanı respublikaların, digər respublikaların ali təhsil məktəblərinə göndərildilər. Bunların əksəriyyəti azərbaycanlı gənclər idi. Sonradan həmin gənclər müstəqil Azərbaycanın inkişafında önəmli rol oynadılar.

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin ilk anlarından başlayaraq bütün sahələrdə - kənd təsərrüfatında, sənayedə böyük nailiyyətlər əldə olundu. Bakı şəhərində mənzil ti-kintisi sürətlə inkişaf etdirildi. Əhmədli, 8-ci kilometr qəsəbəsi, mikrorayonlar tikildi. Gənc mütəxəssislər, eləcə də on illərlə mənzil gözləyən əlbəttə ki, əksəriyyəti azərbaycanlı olan vətəndaşlarımız mənzillə təmin olundular. Əhalinin maddi rifah halı yüksəldi. Rayonlarda abadlıq-quruculuq işləri vüsət aldı.

1950-60-cı illərin statistikasına əsasən Bakı əhalisi 700-800 min nəfər təşkil edirdi. Tərkibi isə 25 %-i rus, 15 %-i erməni, 25 %-i başqa və cəmi 35 %-i azərbaycanlıdan ibarət idi. 1980-ci ildə isə əhalinin 70 %-i azərbaycanlı idi.

Milləti, dövləti sevməyin başqa göstəricisi yoxdu. Buna görədir ki, mən o zamandan Heydər Əliyevi sevməyə başladım. O zamanlar o mənim üçün əlçatmaz idi. Amma taleyimdən çox razıyam ki, müəyyən dövrdən sonra nəinki onunla tanış oldum, hətta birlikdə çalışdım da".

Əsgərlik dövrü

Həsən Zeynalovun həyatının yeni bir mərhələsidir. Bir də məqamı gəldikcə, fürsət düşdükcə xalqının haqqını tələb edir və onu bütün varlığı ilə qorumağa çalışırdı. Bəlkə də əsgərliklə bağlı xatirələrini oxuduqca həmin vətənpərvərlik hissini, onun müdafiəsi üçün göstərdiyi şücaəti daha dəqiq qavramış olarıq. "İnstitutda təhsil aldığım üçün hərbi xidmətdən mənə möhlət verilmişdi. Möhlət vaxtı bitdiyindən 1976-cı ildə hərbi xidmətə çağırıldım. Onda mənim artıq 26 yaşım var idi. Bakı Şəhər İcraiyyə Komitəsinin Texniki İnventarlaşdırma Bürosunda böyük mühəndis vəzifəsində çalışırdım, həm də Kommunist Partiyasının üzvü idim. Ali təhsilli kommunist olanlar hərbi hissədə qulluq zamanı əsasən hərbi hissə komandirinin siyasi məsələlər üzrə müavininin birbaşa nəzarətində olurdular. Mən hərbi xidməti Xankəndi şəhərində (keçmiş Stepanakert) kimyəvi silahlara qarşı xüsusi ixtisaslaşdırılmış hərbi hissədə keçirdim. Hərbi hissəyə gəldiyim gündən hərbi hissə rəhbərliyi mənimlə yaxından maraqlandı. Hərbi hissə komandiri Aleksandr Sergeyeviç Somborski və onun siyasi məsələlər üzrə müavini Qolşmidt məni otaqlarına çağırıdılar. İş təcrübəm, kommunist olmağım, həm də yerli olduğum üçün hərbi hissənin yerli orqanlarla və eləcə də əhali ilə (Xankəndi və ətraf rayonlar) əlaqələrin inkişafında məndən çox şey gözlədiklərini və xidmətimi qərargahda birbaşa rəhbərliklə koordinasiya şəraitində keçirəcəyimi bildirdilər. Hərbi hissə komandirinin təchizat məsələləri üzrə digər müavini mayor Laçınyan və təchizat bazasının anbardarı Xankəndində "milyonçu" deyə tanınan gizir Babayan idi. Bu iki nəfər haqqında ilk gündən əsgərlər və zabitlər onların ultramillətçi olduqları, hərbi hissədə qulluq edən əsgərlər arasında etnik mənsubiyyətinə görə ayrı-seçkilik saldıqları haqqında fikir bildirirdilər. Mən

Əsərdən parçalar

də bunu ilk gündən hiss etməyə başladım. Hərbi hissə rəhbərliyinin mənə bəslədikləri hörmətə görə həmin erməni zabitləri məni ilk gündən qışqırmağa başladılar. Hər fürsət düşdükcə məni sıxışdırmağa çalışırdılar. Məsələn, mənə geyinmək üçün öz bədən ölçümə uyğun olmayan böyük ölçüdə hərbi forma verir və yaxud hərbi hissənin spesifik olduğunu bəhanə gətirərək nizamnaməyə uyğun olmayan tələblər edirdilər və s. Onların hərbi hissədə olan cəmi dörd nəfər azərbaycanlıya - Bakıdan Toğrul Musayev, Fəxrəddin, Gəncədən Maarif Kazımov, Tovuzdan Hikmətə qarşı da çox aqressiv davranışlarının hər an şahidi olurdum. Mən onlar haqqında siyasi məsələlər üzrə müavin Qolşmidtə məruzə etdim. O, bunlardan xəbəri olduğunu, həmin ermənilərin bizdən öncəki azərbaycanlı əsgərlərə qarşı da bu cür davranışlarını və onlara komandir tərəfindən xəbərdarlıq edildiyini, əgər belə davam edərsə, haqlarında ölçü götürəcəyini bildirdi.

Hərbi hissə vaxtaşırı olaraq respublikada yerləşən digər hərbi hissələrlə birlikdə təlimlərdə iştirak edirdi. Növbəti dəfə hərbi hissə komandiri və onun siyasi məsələlər üzrə müavini çox sayda şəxsi heyətlə birlikdə Bakı ətrafında yerləşən "Karaybat" adlanan hərbi poliqonda keçirilən təlimlərdə iştirak edirdilər. Həmin qısa müddətdə Laçınyan hərbi hissə komandirini əvəz etdi. O, məni növbə çəkmək üçün ən çətin posta göndərdi (baxmaya-raq ki, başqa işlə məşğul olduğum üçün komandir məni qarovula getməkdən azad etmişdi).

Həmin günlərdə

hərbi hissəyə yeni zabitlər, o cümlədən komsomol təşkilatının yeni katibi, baş leytenant (səhv etmirsə, soyadı Mançenko idi) gəlmişdi. Laçınyan komsomol təşkilatının katibi ilə mənim növbə çəkdiyim postun qarşısında gəzişirdi. Yeni zabit ətrafa baxaraq Azərbaycanın gözəlliklərinə heyran olduğu haqqında öz təəssüratlarını Laçınyanla bölüşürdü. Birdən Laçınyan çox uca səslə və hidətlə bu yerlərin Azərbaycana aid olmadığını, bu gözəlliklərin onun ulu babalarına (ermənilərə) aid olduğunu, buranı Ermənistan ərazisi hesab etdiklərini və bu "ədalətsizliyə" son qoyulmasına çalışacaqlarına bildirdi. Mən daha dözə bilməyib üzümü ona tutaraq "Niyə yeni gəlmiş zabitə yalan danışdığını, separtçılıqla məşğul olduğunu və onun bu hərəkətlərinin

Sovet zabitinə yaraşmadığını" uca səslə dedim (ətrafda olanların eşitməsi üçün). Ümumiyyətlə, hərbi nizamnaməyə əsasən qarovulda olan əsgərin əsas işindən yayınaraq kiminləsə söhbət etməsinin, rütbəcə özündən böyüklərə icazə olmadan müraciət etməsinin, yaxud mübahisə etməsinin qadağan olduğunu mən gözəl bilirdim.

Amma Laçınyanın sözləri

səbir kasamı daşıran son damla idi. Laçınyan gözləmədiyi halda belə bir hadisə ilə qarşılaşınca (o həm də komandiri əvəz edirdi) ilk anda nə edəcəyini bilmədi və birdən bağıra-raq qarovul rəisini yanına çağırırdı. Belimdən kəmərimi açaraq on gün müddətinə qaubtvaxta salmağı əmr etdi və məni həbs etdirdi. Ertəsi gün Somborski və Qolşmidtin hərbi hissəyə qayıtmaları ilə Laçınyanın komandirliyi sona çatdı. Mənim həbs olduğumu eşidən kimi Laçınyanın qərarını ləğv edərək məni yanlarına çağırıdılar və məsələnin necə baş verdiyini məruzə etməyimi istədilər. Mən təsilatı ilə baş verənləri danışdıqdan sonra dərhal komsomol katibini çağırıdılar. O da bütün hadisəni, hətta Laçınyanın mənim eşitmədiyim daha çirkin söhbətləri bir-bir komandirlərin diqqətinə çatdırdı. Hərbi hissə komandiri öz müaviniyə baş verənlərin ciddi olduğunu bildirərək Laçınyanı əvvəlcə edilən xəbərdarlıqlardan nəticə çıxarmadığı üçün məsələni yaxın günlərdə hərbi hissənin partiya iclasının gündəliyinə salınaraq müzakirə olunması və onun barəsində ciddi tədbir görülməsi haqqında müavinə tapşırıq verdi. Səhəri gün hərbi hissənin elan lövhəsində partiya iclasının keçiriləcəyi və gündəlikdə Laçınyanın şəxsi məsələsinin müzakirə olunacağına dair elan asıldı.

Axşam saatlarında bizim taborun kazarmasında əsgərlərin istirahəti zamanı Laçınyan və Babayan gözlənilmədən kazarmaya daxil oldular. Onlar məni mehribanlıqla heyətə gəzməyə dəvət etdilər. Laçınyan mənə böyük hörməti olduğunu, buradakı "sarıqulaqların" qafqazlıları gözləri götürmədiyini, birlikdə olmağımızın və s. vacibliyini bildirdi. Sonda dedi ki, "bəs sən ilə o gün olan "söhbətimizi" yeni komsomol katibi komandirə başqa cür çatdırıb. Yəhudi Qolşmidt də bundan istifadə edərək mənim məsələmi partiya yığıncağında müzakirəyə çıxarıb. Mən hesab edirəm ki, biz qafqazlı olduğumuz üçün sən məni müdafiə edəcəksən və bundan sonra sən burada

ürəyin necə istəsə xidmət edəcəksən". Cava- bında mən ona məsələnin daha ciddi olduğun-u, onun separatçılıqla məşğul olduğunu, hərbi hissədə olan ermənilərlə azərbaycanlılar arasında düşmənçilik yaratdığını, keçmişdə eşitdiyim hadisələri də onun diqqətinə çatdıraraq iclasda həqiqətin tərəfində olacağımı bildirdim.

O, məyus halda getdi. Həmin iclasda Laçınyanın vaxtından əvvəl təqaüdə çıxarılma-sına dair Bakıda yerləşən Baş Qərargaha təq-dimat göndərilməsi haqqında qərar qəbul edil-di və təqaüdə göndərildi.

1988-ci ildə

Dağlıq Qarabağ hadisələri başlayan zaman Moskvada dərc olunan "İzvestiya" qəzetinin müxbirləri S.Dardikin və R.Linevin Stepanakertdən hazırladıqarı reportajı qəzetin 24 mart 1988-ci il tarixli nəşrində oxuyarkən belə bir faktla tanış oldum. Həmin reportajda müxbir Stepanakertdə separat mitinglərə rəhbərlik edən şəxslərin birindən müsahibə götürür. Müxbirin: "Axı, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Azərbaycan SSR-dən ayrılması barədə vilayət sosetində keçirilən səsvermədə azərbaycanlı deputatlar iştirak etməmişlər" sözü-nün qarşılığında həmin şəxs: "Nə olsun ki, əksəriyyət lehinə səs vermişdi" cavabını verir. Sonra müxbir, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin razılığı olmadan DQMV statusu barədə hər hansı qərar qəbul etməyin SSRİ Konstitusiyasına, habelə SSR-nin digər qanunlarına zidd olduğunu bildirir. Qarşı tərəf bu zaman partiya liderlərindən imtina edəcəyini vurğulayır. Müxbirin daha sonra: "Bəs əgər hamı partiya билетindən imtina etməzsə, onda necə" sualı-na: "Onda partizan müharibəsinə başlayaca-ğın" cavabı gəlir. Müxbir ardınca qeyd edir ki, bunları bizə "Krunk" cəmiyyətinin rəhbəri, etiraz mitinglərinin təşkilatçısı, istifadə olan polkovnik-leytenant Laçınyan dedi.

Hərbi hissəmiz tez-tez Bakı və digər regionlarda keçirilən təlimlərdə iştirak etdiyin-dən, növbəti təlimlərin birində Xalq artisti Nə-sibə Zeynalovanın Gəncədə hərbi xidmət ke-çən oğlu Cahangir Novruzovla tanış olduq. İlk gündən dostluğumuz başladı.

Hərbi xidmətdə birlikdə qulluq etdiyim azərbaycanlılarla dostluğum indiyədək davam edir. Cahangir Novruzov və Toğrul Musayevlə olan münasibətlərimiz isə ailəvi dostluq münasibətinə çevrilmişdi. Onlarla bu gün də tez-tez görüşür və keçmiş xatirələri yada salırıq.